

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕМІГРАЦІЮ З ДРОГОБИЦЬКОГО ПОВІТУ НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

Наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. східногалицькі землі стали тереном масового еміграційного руху. Його причинами були низький рівень промислового розвитку та примітивний характер сільського господарства. Як наслідок, до початку Першої світової війни, до США, Канади, Бразилії та Аргентини переселилися майже 500 тис. галицьких українців¹. Величезних масштабів у Східній Галичині також набула сезонна еміграція до Німеччини. У окремі часові проміжки початку ХХ ст. вона досягала кількості 100 тис. осіб.

Еміграцією були охоплені усі східногалицькі повіти. Попри те, у кожному з них вона мала свої особливості. На Поділлі найпопулярнішим був канадський еміграційний напрям, Опілля вирізнялося масовою еміграцією до Бразилії, Аргентини, Боснії та Герцеговини, населення Лемківщини віддавало перевагу переселенню до США, селяни Бойківщини, окрім США, масово емігрували на сезонні роботи до Німеччини. Серед останніх було селянство Дрогобицького повіту, де на зламі ХІХ–ХХ ст. швидкими темпами розвивалися нафтовий, озокеритний і газовий промисли. Відповідно, умови додаткових заробітків для дрогобичан були дещо кращими, ніж у інших регіонах. За підрахунками дослідників, до Борислава щорічно на роботи приходили від двох до п'яти тисяч осіб з навколишніх сіл². Однак жакливі умови праці, низька заробітна плата бориславських робітників не приносили поліпшення у їхнє життя³. Як наслідок, населення Дрогобиччини почало масово емігрувати до заокеанських та європейських країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що обрана тема не була предметом вивчення вітчизняних істориків. Однак, загальне її тло розкрито у публікаціях Василя Ботушанського⁴, Віталія Макара⁵, Олександра Сича⁶, Андрія Стрілка⁷, Галини Чайки⁸, Арнольда Шлепакова⁹ та інших. Окремі аспекти проблеми досліджувалися автором цієї статті¹⁰.

Метою статті є показати, на основі документів, що відклалися в архівосховищах, передумови, перебіг, напрями та масштаби еміграції з Дрогобицького повіту наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.

Напередодні Першої світової війни Східна Галичина під владою Австро-Угорщини у адміністративно-територіальному плані поділялася на 52 повіти. Серед них Дрогобицький належав до категорії великих і мав площу (1456,2 кв. км.). За цим показником він поступався тільки Долинському (2497,6 кв. км.), Косівському (1919,7 кв. км.), Надвірнянському (1916,7 кв. км.), Бродівському (1752,0 кв. км.), Кам'янка-Стумилівському (1571,4 кв. км.) і Турківському (1458,4 кв. км.) повітам¹¹. Згідно з переписом населення Австро-Угорщини 1900 р., у Дрогобицькому повіті проживали 134 056 осіб. Більшу чисельність населення на східногалицьких землях вказаний перепис зафіксував лише у Перемишльському (136 543 осіб) і Бродівському (138 170 осіб) повітах¹². Однак у наступні роки населення Дрогобицького повіту зростало доволі динамічно і за

чисельністю невдовзі посіло першу позицію у краї. За підрахунками Мирона Кордуби, станом на 1914 р. кількість жителів тут становила 182 980 осіб. Серед них було 109 060 (59,6%) українців, 38790 (21,2%) поляків, 31470 (17,2%) євреїв, 3660 (2,0%) німців¹³. Таку ситуацію у повіті зумовив швидкий розвиток нафтового та озокеритного промислів. Як наслідок, різко зросла чисельність населення таких міст, як Дрогобич, Борислав, Тустановичі. За переписом 1880 р. у вказаних міста проживало відповідно 18 225, 9318, 3191 осіб. У 1910 р. ці показники були такими: 34 665, 12 767, 9108 осіб¹⁴. Однак на початку ХХ ст. у розвитку міст Дрогобиччини з'явилися тенденції, що свідчили про сповільнення їхнього розвитку. На це безпосередньо вплинуло широке використання у нафтодобувній промисловості парових двигунів. Це, зі свого боку, призвело до зменшення кількості робітників у ній, де на початку ХХ ст. працювали в середньому 5857 осіб проти 12 тис. у 1873 р.¹⁵ Це красномовно підтверджує статистика Борислава. У 1890 р. його населення становило 10 424 осіб, а у 1900 р. – 10 690. До цього варто додати, що абсолютну більшість жителів міста склали євреї (у 1890 р. їх було 7752 осіб, 1900 р. – 5753)¹⁶. Подібною була ситуація у Дрогобичі й Тустановичах.

Попри певний прошарок робітництва абсолютну більшість населення Дрогобицького повіту становило селянство. У 1870-х рр. тут було 73 села, які мали 74 251 морг орної землі. Майже половина земельних угідь повіту належала 85 фільваркам¹⁷. Більшість селянських господарств були малими або карликовими, а приблизно 25–30 % (середній показник у Східній Галичині) селян були безземельними¹⁸. Останні були готовим еміграційним матеріалом.

З 1880 р. до США почали емігрувати польські селяни. Згодом еміграція охопила лемківські повіти Галичини. З цього приводу священник Олекса Пристай писав: “Лемки часто заходили по той бік Карпат. В літі йшли туди на сінокоси й на жнива. А зимою заробляли собі “контрабандою”, себто пачкували з Мадярщини ”дуган” (тютюн) і в Галичині продавали його зі 100-відсотковим заробітком. Підчас того довідувались, що угорські русини емігрують до Америки, де по копальнях вугілля заробляють втриє або вчетверо більше, ніж на ланах мадярських магнатів”¹⁹.

Поступово лемківська еміграція до США стала масовою. Не випадково у таких повітах, як Сянок, Ліско, з окремих поселень емігрувало від 300 до 500 осіб²⁰. “Не будь Америки лемки вимерли би від нужди, а сьогодні вони привозять або присилають такі суми, що можуть викупити заборговані землі і платити податки”²¹ – вказувала галицька преса.

Розповіді про “казкові” заробітки у США із Лемківщини перекинулися на сусідню Бойківщину і, зокрема, Дрогобицький повіт. Відомості про перших емігрантів звідти є доволі скухими. Галицька преса вперше почала фіксувати їх під 1880 р.²². З цього часу еміграція почала швидко зростати. За інформацією москвофільської газети “Червона Русь” від травня 1887 р. до середини липня 1888 р. з Дрогобиччини до США емігрували 397 осіб. Більше емігрантів у цей час було лише з Сяноцького повіту – 1042 особи²³. Такі показники, на переконання газети, загрожували “серйозними наслідками для економічних інтересів Галичини”²⁴. Збільшенню масштабів еміграційного руху сприяла активна діяльність агентури німецьких мореплавних компаній “Hamburg–America Line” і “Norddeutscher Lloyd”, які володіли монопольним правом на перевезення емігрантів з Галичини до Північної Америки²⁵. Більшість українських заробітчан відправлялися до США через Бременський і Гамбурзький порти. Важливе значення також мало помірковане щодо європейських емігрантів американське імміграційне законодавство. Згідно з ним, вступ до США з 1882 р. заборонявся тільки

китайцям, а з 1885 р. – законтрактованим робітникам. Щодо так званого поголовного податку (head-tax), то він становив усього-навсього 50 центів²⁶.

Під впливом названих факторів усі східногалицькі повіти 1890 р. були охоплені еміграційним рухом до США. Намагання місцевої влади чинити цьому перешкоди вносили у процес елемент неорганізованості, але не могли зупинити його. Емігрантів часто повертали під різними приводами. У червні 1890 р. поліцією у Кракові було затримано групу селян з Дрогобицького повіту, котрі не мали жодних еміграційних документів²⁷. У липні 1890 р. дирекція поліції у Кракові повідомляла намісництво про затримання 82 емігрантів до США, з яких п'ятеро походили з Дрогобиччини²⁸. Попри усі владні заходи еміграція продовжувала зростати. У 1890 р. з Дрогобицького повіту тільки через Освенцім до США емігрували 49 осіб (пропускними пунктами для емігрантів до США, що їхали через Німеччину у тому часі, окрім Освенціма, були Щакова (зараз Явожно-Щакова) та Одерберг – чеське Богумін)²⁹.

У 1891 р. архівні документи фіксують перші випадки недозволеної еміграції селян з Дрогобицького повіту до Росії. Тоді міністр внутрішніх справ Австрії у листах до намісника Галичини графа Казимира Бадені звертав увагу на публікації в російських газетах, де йшлося про постійне збільшення еміграції галицького населення у Росію. Особливо його турбувало те, що еміграція охопила не тільки прикордонні повіти, а й віддалені населені пункти, – Станіслав, Дрогобич, Самбір³⁰ (масова еміграція галицького селянства на територію Російської імперії мала місце у 1891 р. У її ході з прикордонних із Росією галицьких та буковинських повітів емігрувало 6111 осіб³¹).

Варто зауважити, що селянство Дрогобиччини у абсолютній більшості емігрувало до США. На це звертав увагу відомий галицький адвокат і політик Степан Баран³². Що стосується інших еміграційних напрямів, то участь у них селян Дрогобицького повіту була мінімальною. В архівах не відклалися документи, які б свідчили про еміграцію звідси до Бразилії чи Аргентини. Дуже мало матеріалів є про еміграцію до Канади.

Упродовж 90-х рр. XIX ст. еміграція до США з Дрогобицького повіту мала спорадичний характер, і кількість емігрантів у кожному році пересічно не перевищувала кількох десятків³³.

Ситуація докорінно змінилася з початком XX ст. У 1900 р. з Борислава до США емігрувала група євреїв у кількості 100 родин³⁴. Як наслідок, кількість єврейського населення міста нафтовиків почала швидко зменшуватися. У 1890 р. у Бориславі проживало 7752 євреї (74,4 % від усього населення). У 1910 р. їхні кількісні показники знизилися до 5753 осіб, а відсоток серед усього загалу міста опустився до 45,1 %³⁵.

На етапі зростання еміграційної кон'юнктури активізували свою діяльність агенти та субагенти мореплавних компаній. Останніми були війти, службовці повітових рад, вчителі та навіть поліцаї. У 1902 р. староста Дрогобицького повіту повідомляв намісництво, що “[...] гмінний писар Гриць Дідик, незважаючи на заборону, продовжує займатися агітацією за еміграцію до США”³⁶.

Загалом варто зауважити, що початок XX ст. пройшов під знаком посилення еміграції до США у світовому масштабі. Впродовж 1900–1903 рр. сюди емігрували 2 442 279 осіб³⁷. Така ситуація спонукала американських законодавців до прийняття нормативних актів, спрямованих на обмеження імміграційного потоку. Це знайшло свій вияв у законі від 3 березня 1903 р. Згідно з ним, поголовний збір підвищено до двох доларів. До раніше визначених категорій осіб, яким заборонено вступ до країни, додано повій, сутенерів, анархістів (у вересні 1901 р. анархіст польського походження Леон Цолгош здійснив замах на президента США Вільяма Мак-Кінлі³⁸). Закон перед-

бачав суворі санкції щодо агентів мореплавних компаній, які укладали контракти з емігрантами. У ньому докладно окреслено процедуру медичного огляду, який мали пройти іммігранти. Стосовно осіб, котрі нелегально прибули до США, то за законом вони могли бути депортовані впродовж трьох років (за законом від 1893 р. – впродовж одного року)³⁹.

Проте вжиті заходи, як і економічна криза у США (1907–1908 рр.) та збільшення поголового податку у 1907 р. до чотирьох доларів не надто вплинули на українську еміграцію⁴⁰. Серед знакових постатей, які емігрували з Дрогобиччини до США у цьому часі, був уродженець Трускавця священник О. Пристай, автор спогадів “З Трускавця у світ хмародерів” у чотирьох томах⁴¹. У 1909 р. з Галичини до США емігрували 19 649 українців⁴². У вказаному році з Дрогобицького повіту тільки через Освенцім емігрували до Америки 179 осіб⁴³, а повернулося 45⁴⁴. Повернення емігрантів на батьківщину не було чимось особливим, а радше характерним для емігрантів до США. Зазвичай вони працювали тут кільканадцять років, після чого поверталися до рідного краю, де на заощаджені кошти облаштовували своє господарство, сплачували усі накопичені борги, купували земельні ділянки. Однак, коли кошти закінчувалися, більшість з них (якщо дозволяв стан здоров’я) знову емігрували. Звичайно, що значна частина з них залишалися у США назавжди.

Останні передвоєнні роки на Дрогобиччині пройшли під знаком посилення еміграції до США⁴⁵. За перше півріччя 1912 р. сюди з Дрогобицького повіту емігрували 49 осіб⁴⁶. У другому півріччі вказаного року тільки через Освенцім у вказаному напрямі емігрували 199 осіб⁴⁷. Впродовж січня – травня 1913 р. через Щакову до США виїхало 404 особи⁴⁸, а через Освенцім – 129⁴⁹. Частими стали випадки, коли бажачі емігрувати намагалися виїхати, обминаючи встановлені приписи. У грудні 1913 р. дрогобицький староста повідомляв намісництво, що затриманого поліцією в Перемишлі Степана Гулина, заарештовано на 5 днів, через спробу виїхати до США без документів⁵⁰. У цьому ж році поліцією у Кракові затримано таємного агента Якова Кауфгальца з німецької колонії Кенігзау, котрий “перепроваджував двох пописових (військовозобов’язаних – С. К.) до Америки”⁵¹ (Кенігзау – німецька сільськогосподарська колонія, яка була розташована за 22 км на північний схід від Дрогобича і за 6 км на південний захід від Меденич). Подібною діяльністю займався і Степан Герасимюк, котрий утримував таємне еміграційне агентство в Доброгостові. За інформацією повітового старости “[...] у нього знайдено листи від “The Ocean Expresse Co” в яких повідомляється про необхідність завербувати 500 осіб. Також у нього вилучено листи від М. Фрейдберга з Антверпену”⁵².

Характерно, що напередодні Першої світової війни еміграція військовозобов’язаних стала масовою. Так, за другий квартал 1912 р. у Львові було затримано 224 особи віком від 17 до 23 років⁵³. За відповідний період наступного року це число збільшилося у 2,5 рази. До цього варто додати, що кожний емігрант був зобов’язаний отримати паспорт крайової оборони – Landsturmpas, який засвідчував, що особа не є призовного віку, тобто їй не виповнився 21 рік. Цей документ могло замінити посвідчення, видане староством, в якому зазначалося, що місцева влада не заперечує проти виїзду цієї особи за кордон. Надання дозволу на еміграцію військовозобов’язаним належало винятково до компетенції військового міністра Австро-Угорщини⁵⁴. Однак агенатура мореплавних компаній у гонитві за прибутками, нехтувала цими приписами, що в умовах наближення війни викликало в Австро-Угорщині небувалий скандал. Як наслідок, Галичиною прокотилася хвиля арештів, усі агентства закрито і тільки після

переговорів директорів німецьких компаній з представниками австрійського уряду справу вдалося поладити⁵⁵.

У першій половині 1914 р. еміграція до США з Дрогобицького повіту продовжувалася⁵⁶, але подальший її перебіг перервала Перша світова війна.

Окрім США, селяни Дрогобиччини масово емігрували на сезонні роботи до Німеччини. Цей еміграційний напрям за своїми масштабами перевищував усі решта разом узяті. Перші випадки еміграції сюди зі Східної Галичини були зафіксовані 1898 р. З початком ХХ ст. сезонна еміграція стала масовою. За даними президії Галицького намісництва, у 1900 р. на заробітки до Пруссії зі східногалицьких земель емігрували 52 830 осіб, з яких 452 особи походили із Дрогобицького повіту⁵⁷. Стурбований таким розвитком подій, намісник Леон Пініський видав таємний циркуляр повітовим старостам з вимогою зупинити еміграцію. У ньому, зокрема, зазначалося: “Кільканадцять тижнів спостерігається в краї пошквалений рух різних розвідувальних бюро і різного роду агентів та посередників з метою замовлення сільськогосподарських робітників у Східній Галичині на роботи до Німеччини. Рух цей набирає таких значних масштабів, що може виникнути небезпека нестачі робочої сили в краї”⁵⁸.

Упродовж 1901–1902 рр., через застій у німецькій промисловості, на роботах у Пруссії були зайняті тільки невеликі групи заробітчан. Крім цього, деяких емігрантів з Галичини, котрі прибули на пруський кордон, повертали додому з огляду на відсутність контрактів, укладених безпосередньо з німецькими сільськогосподарськими палатами⁵⁹ (у 1900 р. в Пруссії створено сільськогосподарські палати, при яких відкрито бюро для найму іноземних сільськогосподарських робітників)⁶⁰.

У останні передвоєнні роки заробіткова еміграція до Пруссії набула характеру лихоманки і майже повністю вийшла з-під контролю влади. За інформацією дирекції поліції у Кракові, тільки за перше півріччя 1912 р. на заробітки до Німеччини через Щакову емігрували з Дрогобицького повіту 1907 осіб⁶¹, а через Освенцім – 229⁶². Загалом 1912 р. галицькі землі покинули з метою пошуків заробітків у Німеччині 91 395 осіб⁶³. У першому кварталі 1913 р. кількість сезонних емігрантів з Дрогобиччини становила 1076 осіб⁶⁴. У вказаному році мали місце випадки, коли селяни прагнули емігрувати без будь-яких документів. Так, у грудні 1913 р. у Перемишлі затримано 5 таких заробітчан з с. Ролова. За інформацією повітового старости “усі вони отримали 5 діб арешту”⁶⁵. У січні 1914 р. тут затримано групу селян з Дрогобицького повіту, які прямували на роботи до Німеччини. “Вони повідомили, що їх заагітував Іван Чайковський – вчитель з Гаїв Нижніх і направив до Німецької центральної робітничої контори”⁶⁶ – вказується у документах.

Сезонна еміграція селянства Дрогобиччини до Німеччини на початку ХХ ст. мала певний вплив на поліпшення його матеріального становища (за сезон емігрант міг заробити 180–200 німецьких марок). Водночас вона, поглинаючи надлишок сільськогосподарської робочої сили на сезон, призводила до підвищення вартості сільськогосподарської праці у краї.

Підбиваючи підсумок зауважимо, що наявні матеріали не дають змоги відтворити повноцінну картину еміграції з Дрогобицького повіту. На їхній основі також неможливо визначити кількісний та національний склад емігруючих. Разом з тим, варто зазначити, що у більшості документів, які збереглися в архівосховищах, основна увага відведена еміграції до США і почасти до Німеччини. Така ситуація виглядає доволі виправданою, бо вказані еміграційні напрями користувалися незмінною популярністю на Дрогобиччині.

¹ Див: Качараба С. Українська еміграція. Еміграційний рух зі Східної Галичини та Північної Буковини у 1890–1914 рр. / С. Качараба, М. Рожик – Львів: Б. в., 1995. – 124 с.

² Галик В. Соціальна стратифікація населення “Галицької Каліфорнії” у творчій спадщині Івана Франка / В. Галик // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич: Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2014. – Випуск тридцять четвертий. Історія. – С. 44.

³ Див.: Пастущин В. Ю. Быт рабочих Бориславского нефтяного района (1815–1953 годы): автореф. дис. ... канд. ист. наук. Киев. гос. ун-т им. Тараса Шевченко / В. Ю. Пастущин. – К.: 1954. – 14 с.

⁴ Ботушанський В. До питання про початок масової заокеанської еміграції з Буковини / В. Ботушанський // Еміграція населення західноукраїнських земель до Північної Америки на рубежі XIX–XX ст. (До 100-річчя української еміграції): Матеріали міжнародної конференції. – Чернівці, 1990. – С. 37–42.

⁵ Макар В. Соціально-політична інтеграція українців у політичне суспільство Канади / В. Макар. – Чернівці: Прут, 2006. – 284 с.

⁶ Сич О. До питання про роль євреїв у процесі української еміграції в США і Канаду (кінець XIX – перші десятиріччя XX ст.) / О. Сич // Питання історії нового та новітнього часу (Збірник наукових статей). – Чернівці, 1994. – Вип. 3. – С. 35–43.

⁷ Стрелко А. Славянское население в странах Латинской Америки. – К.: Наук. думка, 1980. – 142 с.

⁸ Чайка Г. Історіографія буковинської еміграції кінця XIX – початку XX ст. / Г. Чайка // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Історичні науки. На пошану професора А. О. Копилова. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Т. 16. – С. 385–398.

⁹ Шлепаков А. Українська трудова еміграція в США і Канаді (кінець XIX – початок XX ст.) / А. Шлепаков. – К.: Вид-во АН УРСР, 1960. – 200 с.

¹⁰ Качараба С. Від свободи імміграції до рестрикціонізму: вплив законодавства США на українську еміграцію наприкінці XIX – першій третині XX ст. / С. Качараба // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 39–40. – Львів, 2005. – С. 300–314.

¹¹ Кордуба М. Територія і населення України / М. Кордуба. – Відень: Видання “Вістника політики, літератури й життя”, 1918. – С. 20–22.

¹² Див.: Podręcznik statystyki Galicyi wydany przez krajowe biuro statystyczne. – Lwów: Krajowe Biuro Statystyczne, 1913. – Т. IX. – Cz. I.

¹³ Кордуба М. Територія і населення України. – С. 20–22.

¹⁴ Wasiutyński B. Ludność żydowska w Polsce w wiekach XIX i XX. Studium statystyczne / B. Wasiutyński. – Warszawa: Wydawnictwo Kasy im. Mianowskiego Instytutu Popierania Nauki, 1930. – S. 114.

¹⁵ Лановик Б. Економічна історія України і світу / Б. Лановик, З. Матисякевич, Р. Матейко. – К.: Вікар, 1999. – С. 494.

¹⁶ Wasiutyński B. Ludność żydowska w Polsce w wiekach XIX i XX. Studium statystyczne... – S. 114.

¹⁷ Дрогобиччина – земля Івана Франка. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто: Наукове Товариство ім. Шевченка, 1973. – С. 45.

¹⁸ Кравець М. Селянство Східної Галичини і Північної Буковини в другій половині XIX ст. / М. Кравець. – Львів: Вид-во Львівського університету, 1964. – С. 71–72.

¹⁹ Пристай О. З Трускавця у світ хмародерів. Спомини з минулого й сучасного / О. Пристай. – Львів–Нью-Йорк, 1936. – Т. III. – С. 38.

²⁰ Галичанинъ. – 1895. – 21 мая.

²¹ Там само.

²² Галицкая Русь. – 1892. – 11 октября.

²³ Червоная Русь. – 1889. – 23 июля.

²⁴ Там само.

- ²⁵ Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІАУЛ). – Ф. 146. – Оп. 4. – Спр. 2453. – С. 113.
- ²⁶ Вобльїй К. Заатлантичская емиграция, ее причины и следствия. Опыт статистико-экономического исследования / К. Вобльїй. – Варшава, 1904. – С. 153; Івашко І. Українська еміграція. Огляд української еміграції в ЗДА / І. Івашко. – Львів, 1931. – С. 28.
- ²⁷ ЦДІАУЛ. – Ф. 146. – Оп. 4. – Спр. 2455. – С. 93 зв.; Діло. – 1890. – 16 квітня.
- ²⁸ Там само. – Спр. 2456. – С. 93 зв.
- ²⁹ Діло. – 1891. – 8 січня.
- ³⁰ ЦДІАУЛ. – Ф. 146. – Оп. 4. – Спр. 2952. – С. 63.
- ³¹ Див.: Качараба С. Еміграція галицьких селян в Російську імперію в кінці XIX ст. / С. Качараба // Український історичний журнал. – 1990. – № 9. – С. 30–36.
- ³² Діло. – 1914. – 9 лютого.
- ³³ ЦДІАУЛ. – Ф. 146. – Оп. 4. – Спр. 2467. – С. 18–18 зв.; Спр. 2469. – С. 100.
- ³⁴ Діло. – 1900. – 18 червня.
- ³⁵ Wasiutyński B. Ludność żydowska w Polsce w wiekach XIX i XX. Studium statystyczne... – S. 114.
- ³⁶ ЦДІАУЛ. – Ф. 146. – Оп. 71. – Спр. 3. – С. 7.
- ³⁷ Тудоряну Н. Очерки российской трудовой эмиграции периода империализма (В Германию, Скандинавские страны и США). – Кишинев, 1986. – С. 171–172.
- ³⁸ Гершов З. Вудро Вільсон / З. Гершов. – Москва: Мысль, 1983. – С. 57.
- ³⁹ Caro L. Emigracya i polityka emigracyjna / L. Caro. – Poznań: Drukarnia św. Wojciecha, 1914. – S. 110–111.
- ⁴⁰ Шлепаков А. Иммиграция и американский рабочий класс в эпоху империализма / А. Шлепаков. – Москва: Мысль, 1966. – С. 69.
- ⁴¹ Любовець Н. Особливості розвитку мемуаристики Галичини в кінці XIX – першій третині XX ст. / Н. Любовець // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – К., 2012. – Вип. 34. – С. 507.
- ⁴² Качараба С., Рожик М. Українська еміграція. Еміграційний рух зі Східної Галичини та Північної Буковини у 1890–1914 рр. ... – С. 54.
- ⁴³ ЦДІАУЛ. – Ф. 146. – Оп. 4. – Спр. 2486. – С. 25 зв, 26.
- ⁴⁴ Там само. – Спр. 2496. – С. 25 зв.–26.
- ⁴⁵ Там само.
- ⁴⁶ ЦДІАУЛ. – Ф. 146. – Оп. 4. – Спр. 2499. – С. 35.
- ⁴⁷ Там само. – Спр. 5994. – С. 105.
- ⁴⁸ Там само. – Спр. 5996. – С. 13–14.
- ⁴⁹ Там само. – Спр. 6006. – С. 47.
- ⁵⁰ Там само. – Спр. 6002. – С. 9.
- ⁵¹ Діло. – 1913. – 27 серпня.
- ⁵² ЦДІАУЛ. – Ф. 146. – Оп. 4. – Спр. 6004. – С. 24.
- ⁵³ Там само. – С. 28 зв.
- ⁵⁴ Kasperek J. Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem obowiązujących / J. Kasperek. – Lwów, 1884. – Т. II. – S. 1621–1622.
- ⁵⁵ Качараба С. Українська еміграція. Еміграційний рух зі Східної Галичини та Північної Буковини у 1890–1914 рр. ... – С. 34.
- ⁵⁶ Діло. – 1914. – 12 мая.
- ⁵⁷ ЦДІАУЛ. – Ф. 146. – Оп. 4. – Спр. 3594. – С. 8.
- ⁵⁸ Там само. – Спр. Спр. 3592. – С. 5, 11; Спр. 3593. – С. 18; Спр. 3592. – Спр. – С. 94, 101.
- ⁵⁹ Там само. – Спр. 3594. – С. 36.
- ⁶⁰ Тудоряну Н. Очерки российской трудовой эмиграции периода империализма (в Германию, Скандинавские страны и США) / Н. Тудоряну. – Кишинев: Штиинца, 1986. – С. 55.
- ⁶¹ ЦДІАУЛ. – Ф. 146. – Оп. 4. – Спр. 5494. – С. 3.

⁶² Там само. – С. 5.

⁶³ Лейтес К. Русские рабочие в германском сельском хозяйстве / К. Лейтес. – Петербург: Тип. ред. период. изд. м-ва финансов, 1914. – С. 17.

⁶⁴ ЦДІАУЛ. – Ф. 146. – Оп. 4. – Спр. 5996. – С. 13–14.

⁶⁵ Там само. – Спр. 6005. – С. 2.

⁶⁶ Там само. – Спр. 6009. – С. 1.

Степан Качараба.

До питання про еміграцію з Дрогобицького повіту наприкінці XIX – початку XX ст.

Наприкінці XIX – початку XX ст. Східна Галичина стала тереном масового еміграційного руху. Його напрямками були США, Канада, Бразилія, Аргентина, Німеччина і Боснія та Герцеговина. У Дрогобицькому повіті, серед бажаючих емігрувати, незмінною популярністю користувалися США і Німеччина. Незначні емігрантські групи вихідців з Дрогобиччини з'явилися також у Канаді. У документах, що відклалися в архівосховищах, не зафіксовано випадків еміграції звідси до Бразилії та Аргентини.

Stepan Kacharaba.

On Emigration From Drohobych County During the Break of the XIX And XX Centuries.

In the end of the XIX – beginning of the XX century Eastern Galicia became the centre of a massive emigration movement. Its directions were the USA, Canada, Brazil, Argentina, Germany, Bosnia and Hercegovina. Among those intending to emigrate from Drohobych county, the USA and Germany enjoyed invariable popularity. Small groups of émigrés from the Drohobych land settled also in Canada. In the documents, kept in archival depositories, no cases of emigration from the Drohobych land to either Brazil or Argentina have been noted.